Zeszyty społeczno-naukowe
poprostu

P. K. FIGURNOW

OKRES PRZEJŚCIOWY OD KAPITALIZMU DO SOCJALIZMU W EUROPEJSKICH KRAJACH DEMOKRACJI LUDOWEJ

Nr 5

DODATEK DO N-ru 32 (118) „POPROSTU"

Druga wojna światowa, która rozwinęła się w warunkach ogólnego kryzysu kapitalizmu, była potężnym czynnikiem jego dalszego pogłębienia się i zaostrzenia. Decydującą rolę w rozgromieniu wojsk faszystowskich odegrał Związek Radziecki, jego bohaterska armia. Zwycięstwo państwa radzieckiego posiada ogólno-światowe, historyczne znaczenie. Doprowadziło ono do nowego wyłomu w łańcuchu światowego frontu imperialistycznego, wyłomu wyrażającego się w oderwaniu od systemu imperialistycznego szeregu krajów Europy centralnej i południowo-wschodniej.

Bohaterska Armia Radziecka wykonała swoją misję historyczną: wyzwoliła terytorium i ludy tych krajów od okupantów faszystowskich. Ludy Polski, Rumunii, Czechosłowacji, Bułgarii, Węgier, Albanii w żadnym wypadku nie mogłyby własnymi siłami poradzić sobie z niemiecko-włoskimi wojskami faszystowskimi, zdobyć swojej niezależności narodowej i suwerenności państwowej.

Rozgromienie faszyzmu przyczyniło się do wzmocnienia szerokiego ruchu narodowo-wyzwoleńczego. Ruch ten przyjął formę zdecydowanej rewolucyjnej walki mas ludowych, robotników i chłopów w wymienionych wyżej krajach, przeciwko swoim obszarnikom i burżuazji. Historyczne zwycięstwo Związku Radzieckiego niezmiernie zwiększyło siły proletariatu i pracującego chłopstwa i jednocześnie skrępowało siły burżuazji i obszarników. Doprowadziło to do tego, że uzbrojony lud pod kierownictwem klasy robotniczej i jej rewolucyjnej awangardy — partii komunistycznej — w oparciu o ZSRR, zburzył od podstaw stary, biurokratyczny aparat państwowy, stare formy burżuazyjno-obszarniczej władzy państwowej i stworzył nowy aparat państwowy, nowe formy władzy państwowej, stworzył ludowo-demokratyczną republikę.

Proces formowania się państw demokracji ludowej — całkowite odnowienie aparatu państwowego, usunięcie z niego faszystów i wszelkich reakcjonistów — odbywał się różnie i w niejednakowym tempie w Polsce i w Czechosłowacji, w Bułgarii i na Węgrzech, w Rumunii i Albanii. W Bułgarii na przykład — stary aparat państwowy został zdruzgotany w toku powstania zbrojnego i na jego ruinach utworzono nowy aparat państwowy, w Polsce natomiast został on zniszczony w toku rozgramiania zaborców faszystowskich i likwidacji aparatu okupacyjnego przez Armię Radziecką. Lud polski pod kierunkiem klasy robotniczej i jej awangardy — Polskiej Partii Robotniczej stworzył nowy aparat państwowy. Wspólny jednak i istotny dla wszystkich tych krajów jest fakt, że został w nich stworzony, przy decydującej roli Związku Radzieckiego, postępowy społeczno-polityczny ustrój państwowy — ustrój demokracji ludowej, który jest jedną z form dyktatury proletariatu. Jest rzeczą naturalną, że klasa robotnicza krajów demokracji ludowej, kierując szerokimi masami ludowymi, wykorzystuje przebogate doświadczenie ZSRR w dziedzinie politycznej organizacji władzy państwowej, metod jej umocnienia i rozwoju.

Decydująca rola Związku Radzieckiego polega również i na tym, że po przyjacielsku i bezinteresownie pomaga on ludom krajów nowej demokracji wzmacniać nowy ustrój polityczny, broni ich suwerennych praw, ich niezależności narodowej i granic państwowych przed międzynarodową reakcją, broni ich słusznych interesów na licznych konferencjach międzynarodowych.

Bez pomocy Związku Radzieckiego ludy krajów demokracji ludowej nie mogłyby obronić swej niepodległości, swego nowego, postępowego ustroju. Stałyby się one niewątpliwie ofiarą imperialistycznych zakusów reakcyjnych sfer anglo-ame-

rykańskich. Usiłowania imperialistów odbudowania kapitalizmu i reakcyjnych reżimów w krajach demokracji ludowej nie mogły, dzięki ZSRR, przyjąć formy ordynarnej interwencji wojennej, podobnej do interwencji imperialistów przeciwko młodemu państwu Radzieckiemu w latach 1918 — 1920.

Ludy Polski, Rumunii, Czechosłowacji, Bułgarii, Węgier, Albanii weszły przy pomocy Związku Radzieckiego na drogę budownictwa socjalizmu i w ciągu krótkiego historycznie okresu czasu osiągnęły w tym kierunku znaczne sukcesy. Umocniła się władza ludowo-demokratyczna, i kierownicza rola partii komunistycznych i robotniczych, pod kierownictwem których, zlikwidowane zostały klasy obszarników i wielkiej burżuazji. Ziemię oddano pracującemu chłopstwu, kluczowe pozycje ekonomiki przeszły w ręce ludowo-demokratycznego państwa. Pomyślnie wykonuje się i przekracza plany odbudowy i przebudowy gospodarki narodowej. W szybkim tempie urzeczywistnia się socjalistyczne uprzemysłowienie, rozpoczęła się socjalistyczna przebudowa rolnictwa.

Kraje demokracji ludowej szeroko wykorzystują doświadczenie ZSRR w dziedzinie budownictwa państwowego, planowania gospodarki narodowej, dróg i metod uprzemysłowienia kraju, organizacji pracy.

Olbrzymie znaczenie dla krajów demokracji ludowej posiada bezinteresowna pomoc materialna i techniczna ze strony Związku Radzieckiego. Wystarczy zapoznać się z umowami handlowymi, zawartymi między ZSRR a krajami demokracji ludowej, aby przekonać się, w jak szerokim zakresie pomoc ta jest okazywana.

Współpraca ekonomiczna Związku Radzieckiego z krajami demokracji ludowej, to zupełnie nowy, wyższy typ państwowych stosunków wzajemnych, opartych na wzajemnym dążeniu do wszechstronnego rozwoju socjalistycznych sił produkcyjnych.

Ludowo-demokratyczny ustrój w krajach centralnej i południowo-wschodniej Europy powstał nie w wyniku „eksportu rewolucji“, „sztucznego zaszczepienia jej od zewnątrz“, jak o tym gadają agenci światowej reakcji. Związek Radziecki urzeczywistnił swoją historyczną rewolucyjno - wyzwolicielską misję, odegrał zdecydowaną rolę w kształtowaniu i rozwoju krajów demokracji ludowej, w oparciu o ruch narodowo - wyzwoleńczy, walkę klasową szerokich mas ludowych wymienionych krajów. Ruch narodowo - wyzwoleńczy mas ludowych, rewolucyjna walka klasowa są — jak świadczy historia — nieuniknionym wynikiem zaostrzenia wewnętrznych przeciwieństw klasowych. Rewolucje nie mogą być eksportowane.

W okresie niespotykanego pogłębienia ogólnego kryzysu kapitalizmu jego przeciwieństwa wewnętrzne, rewolucjonizujące masy, zostały wyjątkowo zaostrzone.

Okupacja krajów centralnej i południowo - wschodniej Europy przez Niemcy hitlerowskie, wzmocnienie ucisku faszystowskiego, gwałtu i uciemiężenia, stracenie niezależności narodowej, zdrada narodowa, bankructwo rodzimej, wielkiej burżuazji i obszarników wywołały szeroki narodowo - wyzwoleńczy, antyfaszystowski ruch. Dialektyka wewnętrznego rozwoju walki narodowo - wyzwoleńczej nie mogła nie doprowadzić do przerastania tej walki w rewolucyjną walkę klasową mas ludowych przeciwko bazie faszyzmu — imperialistycznej wielkiej burżuazji i obszarnikom. Dzięki istotnej pomocy Armii Radzieckiej ten ruch rewolucyjny mas ludowych uwieńczony został zwycięskim powstaniem zbrojnym i ustanowieniem ustroju demokracji ludowej.

Nowy ustrój społeczny w krajach demokracji ludowej powstał drogą uporczywej walki całego ludu pod kierownictwem klasy robotniczej i jej awangardy — partii komunistycznej — o niezależność narodową i wyzwolenie spod niewoli faszystowskiej, spod kapitalistycznego i feudalnego ucisku.

Związek Radziecki, okazując zdecydowane poparcie w formowaniu ustroju demokracji ludowej, ze wszech miar sprzyja również rozkwitowi gospodarki, wzrostowi dobrobytu narodowego w krajach demokracji ludowej.

Przejście do budowy socjalizmu jest koniecznością życiową dla mas pracujących krajów demokracji ludowej. Doświadczenie Związku Radzieckiego, doświadczenie krajów demokracji ludowej przekonuje ludy całego świata, że tylko socjalizm gwarantuje niezależność narodową, prawdziwą demokrację i stały wzrost dobrobytu mas.

Co oczekiwałoby ludy Bułgarii, Rumunii, Albanii, Polski, Czechosłowacji, Węgier, gdyby po rozgromieniu okupantów niemieckich nie zlikwidowały one burżuazyjno - obszarniczego ustroju i nie wstąpiły na drogą budownictwa socjalizmu w braterskim sojuszu z wielkim mocarstwem socjalistycznym — Związkiem Ra-

dzieckim? Czekałoby je ujarzmienie przez anglo - amerykański blok imperialistyczny, tyrania kapitalistyczna, utrata niezależności narodowej, dalsze zubożenie mas pracujących. Gospodarka narodowa upadłaby, przekształciłaby się w rolniczy dodatek do przemysłu krajów imperialistycznych, — krócej, podzieliłaby los gospodarki Grecji lub Jugosławii.

Międzynarodowa reakcja usiłuje przeszkodzić budownictwu socjalistycznemu w krajach demokracji ludowej, przygotować przeciwko tym krajom zbrojną interwencję imperialistyczną i przekształcić je w swoje kolonie. Przygotowana przez imperialistów dywersja, którą zamierzali oni przeprowadzić przy pomocy zdrajców i płatnych agentów z kliki Tito, została zdemaskowana i rozbrojona dzięki czujności partii komunistycznych i robotniczych.

Ale walka przeciwko agenturze kapitalizmu w krajach demokracji ludowej nie kończy się zdemaskowaniem bandy titowskiej. Działają jeszcze w konspiracji inne zastępy prowokatorów — agenci amerykańskiego i angielskiego wywiadu. Procesy sądowe faszystowskich band Rajka na Węgrzech i Kostowa w Bułgarii w sposób przekonywujący dowiodły, jak szeroko została rozrzucona sieć spisków zorganizowanych przez anglo - amerykańskich imperialistów i ich jugosłowiańskich najmitów. Lecz masy robotników, pracujących chłopów i przodującej inteligencji rozumieją, że tylko socjalistyczna droga rozwoju, w braterskim sojuszu krajów demokracji ludowej z ZSRR i krajów demokracji ludowej między sobą, zapewnia utrzymanie i umocnienie niezależności narodowej republik ludowych. Wyzwala ona masy pracujące spod obszarniczej i kapitalistycznej niewoli, wyprowadza je na szerokie przestrzenie dostatniego, kulturalnego życia. Dlatego też są one żywotne i zainteresowane w umocnieniu przyjaźni z ZSRR.

Kraje demokracji ludowej wstąpiły w przejściowy okres między kapitalizmem a socjalizmem. Doświadczenia nabyte przy budowaniu socjalizmu w ZSRR praktycznie potwierdziły naukę marksizmu - leninizmu, która mówi, że społeczeństwo socjalistyczne nie pojawia się w gotowym stanie, odrazu po złamaniu burżuazyjno - obszarniczej maszyny państwowej i zdobyciu władzy przez klasę robotniczą. Między kapitalizmem a socjalizmem leży cały okres historyczny — okres przejściowy wypełniony ostrą i wciąż wzmacniającą się walką klasową między zwyciężonym, lecz jeszcze nie zlikwidowanym kapitalizmem, a socjalizmem, którego zwycięstwo jeszcze nie jest dostatecznie umocnione. Tylko rewolucyjna dyktatura proletariatu może w procesie nieubłaganej walki klasowej urzeczywistnić likwidację klasy wyzyskującej i zbudowanie socjalizmu.

Lenin i Stalin nieraz wskazywali, a doświadczenia ZSRR całkowicie to potwierdziły, że przejścia do socjalizmu nie można dokonać bez dyktatury proletariatu. Jest ona niezbędna dla zdławienia oporu elementów kapitalistycznych i dla zorganizowania gospodarki socjalistycznej. „Pokonać burżuazję, obalić jej władzę — mówił towarzysz Stalin — rewolucja zdoła i bez dyktatury proletariatu. Ale zdławić opór burżuazji, utrzymać zwycięstwo i ruszyć dalej ku ostatecznemu zwycięstwu socjalizmu, rewolucja już nie zdoła, jeżeli na pierwszym szczeblu swego rozwoju nie stworzy specjalnego organu w postaci dyktatury proletariatu, jako swej głównej opory“ [1]).

Leninowsko - stalinowska teoria dyktatury proletariatu nie jest czysto „rosyjską“ teorią. Jest to teoria która ma zastosowanie we wszystkich krajach. Posiada ona znaczenie międzynarodowe, co właśnie znalazło dobitne potwierdzenie w zwycięstwie ustroju demokracji ludowej.

Ustrój krajów demokracji ludowej spełnia wszystkie podstawowe funkcje dyktatury proletariatu: wykorzystanie przez proletariat władzy dla zdławienia wyzyskiwaczy i obrony krajów. dla uporządkowania stosunków z proletariuszami innych krajów; umocnienie sojuszu klasy robotniczej z masami pracującymi miast i wsi, oraz przyciągnięcia ich do budowy socjalizmu.

A więc państwa demokracji ludowej, socjalistyczne pod względem swoich celów i zadań, są jedną z form dyktatury proletariatu, która powstała i rozwinęła się dzięki politycznemu i ekonomicznemu poparciu Związku Radzieckiego i urzeczywistnia przejście od kapitalizmu do socjalizmu.

W pracy „Państwo a rewolucja“ W. I. Lenin wskazywał: „Przejście od kapitalizmu do komunizmu musi naturalnie dać ogromną obfitość i różnorodność form politycznych, lecz istota rzeczy będzie przy tym nieodzownie ta sama: dyktatura proletariatu“ [2]).

W ZSRR władza radziecka, która powstała i umocniła się samodzielnie na podstawie wewnętrznych procesów rewolucyjnych, przy poparciu międzynarodowego proletariatu, jest klasyczną, najbardziej doskonałą formą dyktatury prole-

tariatu. W tym ustroju klasa robotnicza nie dzieli z nikim władzy, a partia komunistyczna jest kierowniczą i jedyną partią w kraju.

Forma dyktatury proletariatu w krajach demokracji ludowej różni się od radzieckiej. Lecz formy dyktatury proletariatu, formy i tempo budownictwa socjalistycznego nie mogą przecież być jednakowe w różnych krajach, ponieważ każdy kraj posiada swój poziom rozwoju ekonomicznego, swój konkretny układ sił klasowych, tradycje historyczne, sytuację międzynarodową i wewnętrzną.

Lenin w roku 1916 pisał jeszcze: „Wszystkie narody przyjdą do socjalizmu, to jest nieuniknione, lecz wszystkie przyjdą niezupełnie jednakowo, każdy wniesie swoistość do tej lub innej formy demokracji, do tej lub innej odmiany dyktatury proletariatu, do tego lub innego tempa socjalistycznego przeobrażenia różnych stron życia społecznego“ [3]).

*

Historyczna swoistość formy władzy politycznej w krajach demokracji ludowej polega przede wszystkim na tym, że do organów podstawowych, które zachowują pewne cechy parlamentaryzmu wchodzą przedstawiciele różnych partii politycznych, stanowiących skład frontu ludowego, na czele którego stoi partia komunistyczna.

Najbardziej jednak istotnym czynnikiem, określającym naturę ustroju ludowo - demokratycznego, jest kierownicza rola klasy robotniczej i jej awangardy — partii komunistycznej. Trwały sojusz klasy robotniczej z pracującym chłopstwem jest niewzruszoną podstawą państwowego ustroju politycznego krajów demokracji ludowej. Ustrój radziecki i ustrój demokracji ludowej jakościowo należą do jednego typu. Są to dwie formy jednej i tej samej władzy — władzy klasy robotniczej. Swoistość rozwoju krajów demokracji ludowej na drodze do socjalizmu nie oznacza, że ich droga do socjalizmu jest jakościowo inna.

Prawicowo - oportunistyczne elementy w szeregach niektórych partii komunistycznych i robotniczych głosiły szkodliwe poglądy o „oddzielnej“ drodze zbudowania socjalizmu w różnych krajach, o możliwości „pokojowego wrastania kapitalizmu w socjalizm“. Na przykład w Polskiej Partii Robotniczej i w Bułgarskiej Partii Komunistycznej prawicowi oportuniści i nacjonaliści - odchyleńcy usiłowali twierdzić, że dla Polski i dla Bułgarii historyczne doświadczenie budowy socjalizmu w Związku Radzieckim nie nadaje się. Proponowali „koncepcję polskiej i bułgarskiej drogi rozwojowej do socjalizmu“, zgodnie z którą rozwój społeczno - politycznych stosunków w Polsce lub w Bułgarii mógł rzekomo odbywać się drogą pokojową, bez dyktatury proletariatu.

Życie obaliło te niedorzeczne, oportunistyczne poglądy. Rozwój wszystkich bez wyjątku krajów demokracji ludowej na drodze do socjalizmu odbywa się w warunkach zaciętych walk klasowych i inaczej odbywać się nie może. Droga krajów demokracji ludowej do socjalizmu jest tylko odmianą tej podstawowej, generalnej drogi, którą utorował dla całej ludzkości wielki Związek Radziecki.

Lenin i Stalin uczą nas, że „najgłówniejszym zagadnieniem każdej rewolucji jest zagadnienie władzy państwowej“ [4]).

„W rękach jakiej klasy, lub jakich klas skoncentrowana jest władza, jaka klasa lub jakie klasy mają być obalone, jaka klasa lub jakie klasy powinny wziąć władzę — na tym polega najgłówniejsze zagadnienie każdej rewolucji“ [5]) — mówił towarzysz Stalin. Ta kardynalna teza marksizmu - leninizmu powinna służyć jako gwiazda przewodnia przy analizie charakteru rewolucji w krajach demokracji ludowej.

Przeważającą, panującą siłą we władzy państwowej krajów demokracji ludowej jest klasa robotnicza, opierająca się na sojuszu z pracującym chłopstwem i postępową inteligencją. Klasa robotnicza nie dzieli swojej władzy z burżuazją.

Rewolucyjne zdruzgotanie władzy państwowej klas wyzyskujących, klas burżuazji i obszarników i ustanowienie władzy państwowej proletariatu — jest decydującym, głównym zadaniem rewolucji *socjalistycznej*. Rewolucja socjalistyczna nie jest, rzecz jasna, aktem jednorazowym. Rozwija się ona coraz bardziej w miarę zaostrzania się walki klasowej, podczas której izoluje się, demaskuje i likwiduje siły reakcyjne.

W procesie rozwoju rewolucji socjalistycznej, w toku walki ze zdrajcami burżuazyjnymi, coraz bardziej umacniała się kierownicza rola klasy robotniczej i jej rewolucyjnej awangardy — partii komunistycznej.

„Nie można uważać wzrostu wpływu komunistów, — mówi towarzysz Stalin, — za przypadek. Stanowi on zjawisko zgodne z prawami rozwoju. Wpływy komunistów wzrosły dlatego, że w ciężkich latach panowania faszyzmu w Europie komuniści byli pewnymi, odważnymi i ofiarnymi bojownikami, bojownikami przeciwko reżimowi faszystowskiemu, o wolność narodów" [6]).

W tym czasie, kiedy partie burżuazyjne i prawicowi socjaliści wysługiwali się okupantom, partie komunistyczne stanęły na czele walki ludu przeciwko faszyzmowi ,o wyzwolenie narodowe. Dookoła partii komunistycznych coraz mocniej konsolidowały się, skupiały się lewicowe elementy socjal - demokratycznych i innych partii politycznych. Zjednoczenie partii komunistycznych i lewicowego skrzydła partii socjal - demokratycznych w Rumunii, na Węgrzech, w Czechosłowacji i Polsce odegrało zasadniczą rolę polityczną w likwidacji rozbicia klasy robotniczej w krajach demokracji ludowej, w dalszym umocnieniu dyktatury proletariatu w tych krajach. Jednolite partie robotnicze powstawały na fundamencie ideologicznym marksizmu - leninizmu. Marksizm - leninizm posiadający olbrzymie znaczenie międzynarodowe, jako jedyna naukowa teoria zbudowania socjalizmu, jest ideologiczną, polityczną, strategiczną i organizacyjną podstawą jednolitej partii klasy robotniczej.

Historyczne sukcesy w zjednoczeniu klasy robotniczej w krajach demokracji ludowej znalazły swój wyraz również w stworzeniu jednolitych, spółdzielczych, młodzieżowych, kobiecych i innych organizacji. Jedność klasy robotniczej odegrała decydującą rolę w sukcesach odniesionych na polu rozwoju gospodarczego i kulturalnego w krajach demokracji ludowej, — w zapewnieniu kierowniczej roli klasy robotniczej w państwie oraz w dziedzinie radykalnego polepszenia sytuacji materialnej mas pracujących" [7]).

Rewolucja w krajach demokracji ludowej ma charakter socjalistyczny również na skutek tych podstawowych zadań, które rozwiązuje. Kapitalistyczny sposób produkcji jako podstawa społeczeństwa został zniesiony w krajach demokracji ludowej i proletariat buduje tam socjalizm, prowadząc za sobą podstawowe masy chłopstwa oraz postępowej inteligencji; kluczowe pozycje ekonomiczne znajdują się w rękach ludu pracującego, zorganizowanego w państwo. Unarodowienie przemysłu, tansportu i banków oraz wywłaszczenie ziemi obszarniczej zburzyły od podstaw ekonomiczne i polityczne panowanie burżuazji i obszarników.

Tow. A. A. Żdanow mówił w referacie na pierwszej Naradzie Informacyjnej partii komunistycznych w 1947 roku, że nowa władza demokratyczna w krajach demokracji ludowej, „bazując na poparciu mas ludowych, potrafiła dokonać w ciągu krótkiego okresu takie postępowe przemiany demokratyczne, do których demokracja burżuazyjna nie jest zdolna. Reforma rolna oddała ziemię w ręce chłopów i doprowadziła do likwidacji klasy obszarników. Unarodowienie wielkiego przemysłu i banków, konfiskata własności zdrajców współpracujących z Niemcami zburzyły od podstaw pozycje kapitału monopolistycznego w tych krajach i wyzwoliły masy spod niewoli imperialistycznej. Jednocześnie założono podstawy własności państwowej ogólnoludowej, stworzono nowy typ państwa — republikę ludową, — w której władza należy do ludu, wielki przemysł, transport i banki należą do państwa i siłą kierowniczą jest blok pracujących klas ludności z klasą robotniczą na czele. W wyniku tego, ludy tych krajów nie tylko pozbyły się ucisku imperialistycznego, lecz zakładają podstawy do przejścia na drogę socjalistycznego rozwoju".

Wszystko to mówi o tym, że rewolucja w krajach demokracji ludowej jest w swej treści rewolucją socjalistyczną. Należy również zaznaczyć, że rewolucja socjalistyczna jednocześnie wykonuje zadania, których rewolucja burżuazyjno-demokratyczna nie rozwiązała, urzeczywistniając np. reformę rolną, likwidując pozostałości feudalizmu.

Socjalistyczny charakter rewolucji określa również państwa ludowo-demokratyczne, jako państwa typu socjalistycznego. Społeczeństwo socjalistyczne nie zostało jeszcze zbudowane w tych krajach, lecz podstawowym celem państwa ludowo-demokratycznego, socjalistycznego, jest właśnie zbudowanie bezklasowego społeczeństwa socjalistycznego.

Lenin pisał w 1918 roku w pracy „O „lewicowej" dziecinadzie i drobnomieszczańskości": „Bodaj nie było jeszcze człowieka, któryby, zajmując się sprawą ekonomiki Rosji, negował przejściowy charakter tej ekonomiki. Bodaj ani jeden komunista nie zaprzeczał też temu, że nazwa Socjalistyczna Republika Radziecka

oznacza stanowczą wolę Władzy Radzieckiej dokonania przejścia do socjalizmu, bynajmniej zaś nie uznaje nowego stanu ekonomistycznego za socjalistyczny [8]).

Tę tezę Lenina można i należy całkowicie stosować w odniesieniu do ustroju państwowego krajów demokracji ludowej.

*

Ekonomika okresu przejściowego w europejskich krajach demokracji ludowej jest ekonomiką wielosystemową. Na danym stopniu rozwoju w tych krajach istnieją trzy podstawowe społeczno - ekonomiczne systemy: 1) socjalistyczny (sektory państwowy i spółdzielczy), 2) drobno-towarowy, 3) prywatno-kapitalistyczny.

Za różnymi systemami gospodarki stoją różne klasy: proletariat, pracujące chłopstwo, burżuazja miejska i wiejska. Za systemem socjalistycznym stoi proletariat. W miarę dokonywania przeobrażeń socjalistycznych w gospodarce drobnotowarowej, system socjalistyczny w coraz większej mierze obejmować będzie również chłopstwo. Za systemem drobnotowarowym stoi przede wszystkim pracujące chłopstwo, za systemem prywatno - kapitalistycznym burżuazja miejska i wiejska. Proletariat i chłopstwo pracujące — to klasy zjednoczone trwałym sojuszem przy zachowaniu przez klasę robotniczą roli kierowniczej. Burżuazja — to wroga ludowi pracującemu klasa wyzyskująca. Budowie socjalizmu towarzyszy zażarta walka klasowa, co znajduje swoje odbicie w stosunkach między systemami, w ich dynamice.

Likwidacja panowania politycznego bunrżuazji i obszarników, utworzenie dyktatury proletariatu, stworzyły realną podstawę do przeprowadzenia w krajach demokracji ludowej ważnych przemian społeczno - ekonomicznych, a mianowicie: reformy rolnej i unarodowienia transportu, banków, wielkiego i średniego przemysłu. Przez unarodowienie transportu, banków, wielkiego i średniego przemysłu klasa robotnicza stworzyła materialną podstawę przejścia krajów demokracji ludowej do socjalizmu, stworzyła system socjalistyczny.

Podstawą systemu socjalistycznego są przedsiębiorstwa państwowe, państwowa i ogólnonarodowa własność. Ponieważ państwo w krajach demokracji ludowej jest pod względem swoich celów i zadań państwem socjalistycznym, własność państwowa jest tu wyższą formą własności socjalistycznej. Poszczególne braki o charakterze organizacyjnym i technicznym, które cechują początkowe stadium rozwoju nowego ustroju, nie likwidują jakościowej socjalistycznej istoty przedsiębiorstw państwowych. Socjalistyczny typ przedsiębiorstw uwarunkowany jest nie drugorzędnymi lub trzeciorzędnymi czynnikami, lecz charakterem stosunków produkcji, które istnieją w danych przedsiębiorstwach.

Przedsiębiorstwa państwowe w krajach demokracji ludowej należą do państwa ludowo - demokratycznego, które jest w stosunku do klasy robotniczej nie wrogą, antagonistyczną, wyzyskującą siłą, lecz klasowym organem proletariatu i całego ludu pracującego. Dlatego też produkt dodatkowy, który jest wytwarzany przez klasę robotniczą w przedsiębiorstwach państwowych nie jest przywłaszczany, jak to ma miejsce w przedsiębiorstwach kapitalistycznych, lecz pozostaje w dyspozycji ludu pracującego, zapewniając rozszerzenie reprodukcji socjalistycznej i podwyższenie stopy materialnej i kulturalnej mas pracujących. Stąd wynika, że charakter stosunków produkcji, istniejących w przedsiębiorstwach państwowych, jest całkowicie socjalistyczny. Oto dlaczego jedyną, słuszną naukową tezą, jest teza, że przedsiębiorstwa państwowe w krajach demokracji ludowej należą do typu konsekwentnie socjalistycznych przedsiębiorstw. Co się tyczy „przechwytywanej“ części socjalistycznego produktu dodatkowego przez wrogie socjalizmowi elementy, to wraz z rozwojem ustroju socjalistycznego, będzie stopniowo zlikwidowane.

W wyniku unarodowienia transportu, banków, wielkiego i średniego przemysłu i szybszego rozwoju całej gospodarki na nowej podstawie, system socjalistyczny stał się czołowym systemem gospodarki narodowej we wszystkich krajach demokracji ludowej.

W Polsce na przykład, jak i w innych krajach demokracji ludowej, gospodarka rozwija się na gruncie wzrostu systemu socjalistycznego i wypierania elementów prywatno-kapitalistycznych.

W 1946 roku produkcja socjalistycznego systemu w przemyśle (państwowego i spółdzielczego) wynosiła w stosunku do całej produkcji przemysłowej 91,2 proc., w 1948 roku — 94 proc., a w 1949 roku — 95,5 proc. Banki zostały w Polsce całkowicie unarodowione. W 1946 roku 60—80 proc. handlu hurtowego znajdowało się w rękach państwa i spółdzielczości, w 1948 roku — 80—85 proc., a w chwili

obecnej cały handel hurtowy jest częścią składową systemu socjalistycznego. W ten sposób „bitwa o handel" rozpoczęta w maju 1947 roku została wygrana. Należy podkreślić, że handel detaliczny był objęty w 1949 roku przez system socjalistyczny w ponad 60 proc.

W Bułgarii ciężar gatunkowy sektora państwowego i spółdzielczego w przemyśle wynosił w 1946 roku 30 proc., w chwili obecnej równa się 98,2 proc. Handel hurtowy w Bułgarii znajduje się całkowicie w rękach państwa i spółdzielczości, w handlu detalicznym udział państwa i spółdzielczości równa się 67,8 proc.

Na Węgrzech, po pierwszym etapie unarodowienia banków i przemysłu, w końcu 1947 roku, udział sektora państwowego w ogólnym stanie zatrudnienia robotników wynosił 50 proc. W 1949 roku udział systemu socjalistycznego produkcji przemysłowej wzrósł do 92,1 proc., w handlu hurtowym — do 100 proc., w detalicznym — do 30 proc.

W Czechosłowacji, na pierwszym etapie unarodowienia (do lutego 1948 roku) ilość robotników i urzędników zatrudnionych w przedsiębiorstwach socjalistycznych wynosiła 79,6 proc. ogólnej liczby robotników i urzędników zatrudnionych w przemyśle. Po lutym 1948 roku w rezultacie przeprowadzenia drugiego etapu unarodowienia, ciężar gatunkowy systemu socjalistycznego w przemyśle czechosłowackim zwiększył się do 96,4 proc. W chwili obecnej doszedł do 98 proc. Stale rośnie udział sektorów państwowego i spółdzielczego w handlu detalicznym. Równa się on w chwili obecnej 86,5 proc.

Po zlikwidowaniu panowania kapitału zagranicznego oraz wielkiego kapitału rodzimego iześrodkowaniu w ten sposób w swoich rękach kluczowych pozycji gospodarki narodowej, kraje demokracji ludowej odbudowały niezależność swoich krajów, stworzyły realne warunki dla szybkiego rozwoju swej gospodarki narodowej na drodze do socjalizmu.

System socjalistyczny jest czołowym systemem w przejściowej ekonomice krajów demokracji ludowej. Na jego podstawie dokonywa się uprzemysłowienie tych krajów, socjalistyczne przekształcenie systemu drobnotowarowego, ograniczenie i wypieranie elementów prywatno - kapitalistycznych. Kraje te niepohamowanie kroczą do całkowitego zwycięstwa systemu socjalistycznego nad prywatno-kapitalistycznym.

W ekonomice krajów demokracji ludowej, na danym etapie, duże miejsce zajmuje jeszcze system drobnotowarowy — system drobnych, indywidualnych producentów - towarowych, chłopów i rzemieślników. Gospodarstwo chłopskie posiada podwójny charakter. Bazując na prywatnej własności środków produkcji, rodzi elementy kapitalistyczne. Lecz jednocześnie chłop jest człowiekiem pracy, który w warunkach kapitalizmu ulega okrutnemu wyzyskowi ze strony obszarników, bogaczy wiejskich, bankierów, handlarzy, państwa burżuazyjnego i z tego powodu ciąży ku proletariatowi. Właśnie dlatego podstawowe interesy pracujących chłopów są zgodne z interesami proletariatu. Czyli, że byłoby głęboko mylne zaliczenie systemu drobnotowarowego do prywatno - kapitalistycznego systemu pod jedną rubrykę „sektora prywatnego".

Lenin i Stalin uczą, że w okresie przejściowym od kapitalizmu do socjalizmu klasa robotnicza wstępuje w sojusz nie z całym chłopstwem, lecz tylko z masami pracującego chłopstwa. Stąd jasno wynika, że nie można zaliczyć drobnotowarowego systemu, który reprezentuje pracujące chłopstwo do systemu kapitalistycznego, tzn. do bogaczy wiejskich. Nie należy jednak przy tym zapominać, że w wyniku swego podwójnego charakteru system drobnotowarowy stale rodzi elementy kapitalistyczne.

Jaki jest ciężar gatunkowy systemu drobnotowarowego w ekonomice krajów demokracji ludowej? W Polsce, na przykład, w chwili obecnej około 90 proc. gospodarstw chłopskich, to gospodarstwa należące do chłopów biednych i średniaków; jest również około 140 tysięcy warsztatów rzemieślniczych. Poważną rolę odgrywa system drobnotowarowy również w Czechosłowacji: w rolnictwie (według ilości gospodarstw) zajmuje on conajmniej 90 proc., jednak w tym przemysłowo rozwiniętym kraju ciężar gatunkowy rolnictwa w dochodzie narodowym jest nieduży; nie przewyższa 20 proc.

W krajach demokracji ludowej istnieje również system prywatno - kapitalistyczny. System prywatno - kapitalistyczny — to średni i drobny kapitał „miejscowy" stosowany w przemyśle i handlu; do niego zaliczają się również gospodarstwa bogaczy wiejskich, w których skupione są jeszcze duże majątku ziemskie, znaczna ilość ziarna towarowego i stosuje się pracę najemną. Bazą posiłkową tego systemu jest system drobnotowarowy, zajmujący jeszcze w ekonomice kra-

jów demokracji ludowej poważne pozycje, szczególnie w rolnictwie i handlu detalicznym.

Wściekle się sprzeciwiając budownictwu socjalistycznemu, klasy kapitalistyczne krajów demokracji ludowej dążą do obrony swoich pozycji, do restaurowania kapitalizmu. Odzwierciedlając reakcyjne plany wrogów rewolucji, prawicowi socjaliści w tych krajach wysunęli w swoim czasie sławetną defetystyczną teorię „złotego środka", lub „trzeciej drogi". Twierdzę, że ustrój ludowo - kapitalistyczny z jego strukturą ekonomiczną jest „złotym środkiem" między kapitalizmem a socjalizmem — ustrojem, który powinien się rozwijać po „trzeciej drodze".

Teoria „złotego środka" jest orężem w rękach elementów kapitalistycznych w republikach ludowych, w ich walce przeciwko klasie robotniczej, przeciwko socjalizmowi, walce o powrót krajów demokracji ludowej do kapitalizmu. W całkowitej zgodności z teorią „złotego środka" prawicowych socjalistów znajduje się „teoria" prawicowych oportunistów typu Gomułki o „harmonii trzech sektorów". Ta teoria głosi wygaśnięcie walki klasowej, czyli również likwidację budownictwa socjalizmu. Burżuazyjny charakter podobnej koncepcji, będący powtórzeniem teorii „wrastania bogacza wiejskiego w socjalizm", stworzonej przez wroga ludu Bucharyna, jest zupełnie jasny.

W rzeczywistości, rzecz jasna, nie może być mowy o żadnym „pokojowym" współistnieniu różnych społeczno - ekonomicznych systemów lub o ich „harmonii". Jak uczy marksizm - leninizm i jak świadczy praktyka budownictwa socjalistycznego w ZSRR, okres przejściowy od kapitalizmu do socjalizmu charakteryzuje ostra walka klasowa między socjalizmem a kapitalizmem, która nieuchronnie zakończy się całkowitym zwycięstwem socjalizmu.

Decydująca, kierownicza rola w budowie socjalizmu w krajach demokracji ludowej należy do proletariackiego państwa, kierowanego przez partię komunistyczną.

Władza państwowa jest głównym orężem w rękach klasy robotniczej, w jej walce o zbudowanie socjalizmu.

Państwo ludowo-demokratyczne realizuje program budowy społeczeństwa socjalistycznego, kierując się nauką Lenina - Stalina, wzorując się na historycznym doświadczeniu państwa radzieckiego. Towarzysz Stalin z całą siłą podkreślał międzynarodowe znaczenie doświadczeń Związku Radzieckiego w budownictwie socjalizmu, konieczność stosowania określonej polityki ekonomicznej (NEP) w okresie dyktatury proletariatu. „W tym lub innym stopniu — mówi towarzysz Stalin — nowa ekonomiczna polityka z jej rynkowym powiązaniem i wykorzystaniem tej rynkowej łączności jest absolutnie konieczna dla każdego państwa kapitalistycznego w okresie dyktatury proletariatu" [9]).

Związek Radziecki był zmuszony na skutek wojny domowej i interwencji stosować w ciągu pewnego okresu politykę „wojennego komunizmu", a następnie przejść do nowej ekonomicznej polityki. Krajom demokracji ludowej, dzięki potężnej pomocy Związku Radzieckiego, udało się uniknąć wojny domowej i interwencji, i nie stosując polityki „wojennego komunizmu" przejść bezpośrednio do przeprowadzenia nowej ekonomicznej polityki. Przeobrażającą rolę państwa w krajach demokracji ludowej określa się tym, że w jego rękach znajdują się podstawowe środki produkcji. Państwowa własność socjalistyczna, odgrywając decydującą rolę w ekonomice krajów demokracji ludowej, stała się w rękach państwa potężną dźwignią rozwoju tych krajów na drodze socjalistycznej i podstawą planowania całej gospodarki narodowej.

„Ażeby planowo kierować — uczy towarzysz Stalin, trzeba posiadać... socjalistyczny, a nie kapitalistyczny system przemysłowy, trzeba posiadać przynajmniej znacjonalizowany przemysł, znacjonalizowane banki, znacjonalizowaną ziemię, socjalistyczne zbliżenie ze wsią, władzę sprawowaną w kraju przez klasę robotniczą" [10]).

Wszystkie te warunki, z wyjątkiem nacjonalizacji podstawowej masy ziemi ornej, zostały spełnione w krajach demokracji ludowej.

Bez planowania gospodarki narodowej nie można budować socjalizmu.

„Socjalizm — wskazuje Lenin — jest niedopomyślenia... bez planowej państwowej organizacji, podporządkowującej dziesiątki milionów ludzi ścisłemu przestrzeganiu jednej normy w dziele produkcji i rozdziału produktów" [11]).

Planowanie państwowe jest źródłem rozwoju gospodarki narodowej w ZSRR. Sytuacja ta w swoim zasadniczym założeniu rozciąga się i na kraje demokracji ludowej, gdzie klasą kierowniczą w państwie jest klasa robotnicza z partią komunistyczną na czele.

Planowanie gospodarki narodowej w krajach demokracji ludowej jest jedną z podstawowych funkcji socjalistycznego budownictwa. Posiada ono charakter socjalistyczny i pod względem treści klasowej jest identyczne z planowaniem radzieckim.

Planowanie socjalistyczne w ZSRR w obecnym etapie jego rozwoju jest naturalnie bez porównania doskonalsze, wszechstronniejsze, niż w krajach demokracji ludowej, lecz w okresie budownictwa socjalizmu w ZSRR socjalistyczne planowanie również nie było doskonałe ani wszechstronne. I byłoby błędem nie dostrzegać, mimo tych różnic, wspólnej, socjalistycznej natury planowania w ZSRR i planowania w krajach demokracji ludowej. Należy z całą stanowczością podkreślić, że obecnie socjalistyczne planowanie w krajach demokracji ludowej nie ma nic wspólnego z „planowaniem" typu labourzystowskiego w Anglii lub „planami gospodarczymi" w innych państwach kapitalistycznych.

Tak jak w ZSRR w okresie NEP-u, w krajach demokracji ludowej planowanie socjalistyczne dokonuje się przy istnieniu wielu systemów społeczno-ekonomicznych. Jednakże nie należy zapominać o tej ważnej okoliczności, że socjalistyczne planowanie w krajach demokracji ludowej odbywa się przy decydującej pomocy państwa radzieckiego.

Ułatwia to planowanie w krajach demokracji ludowej, warunkuje jego elastyczność i efektywność. Wykorzystując bogate doświadczenie ZSRR — opierające się o znacjonalizowany przemysł, transport, banki, państwowy handel wewnętrzny i zewnętrzny, państwa demokracji ludowej decydująco wpływają na ekonomikę, kierując jej rozwój na drogę socjalistyczną.

Państwa ludowo-demokratyczne planują w pierwszym rzędzie rozwój systemu socjalistycznego, oddziaływując jednocześnie i na inne systemy gospodarki narodowej. Ponieważ w gospodarce rolnej krajów demokracji ludowej przeważają jeszcze indywidualne gospodarstwa chłopskie, kierowanie nimi przez państwo przedstawia wielkie trudności.

Jednakże państwo kieruje gospodarką rolną na właściwą drogę przy pomocy tak skutecznych środków, jak różnicowanie cen skupu produktów rolnych, klasowa polityka podatkowa, system kontraktacji, udzielanie na dogodnych warunkach kredytu i maszyn rolniczych pracującemu chłopstwu.

Państwo ludowo-demokratyczne dokonuje zarówno aktualnych jak i perspektywicznych planów gospodarki narodowej. We wszystkich krajach demokracji ludowej pierwszym etapem planowania były krótkoterminowe plany powojennej odbudowy. Nie zważając na ogromne trudności, związane z następstwami wojny, ze wściekłym oporem elementów kapitalistycznych, plany gospodarcze 1947, 1948 i 1949 roku zostały zrealizowane we wszystkich państwach demokracji ludowej, co świadczy o wielkiej wyższości nowego systemu społecznego w porównaniu z ustrojem kapitalistycznym.

Produkcja przemysłowa Polski w przeliczeniu na osobę już w końcu 1948 r. podwoiła się w porównaniu z 1937 r.

Plan gospodarczy 1949 r. również został przekroczony. Plan produkcji przemysłowej (w cenach z 1937 r.) wzrósł o 113 proc.

W 1949 r. ogólna wartość produkcji przemysłowej była o 75 proc. większa, niż w ostatnich latach przed wojną, a na osobę przypadało produkcji przemysłowej o 2,5 raza więcej niż przed wojną (według cen przedwojennych).

Plan Trzyletni w dziedzinie przemysłu został wykonany w dwa lata i dziesięć miesięcy.

W Bułgarii poziom produkcji przemysłowej w 1948 roku przewyższył poziom przedwojenny o 71,5 proc., a w gałęziach przemysłu ciężkiego o 123 proc. Plan gospodarczy w 1949 roku, mimo sabotażu i szkodnictwa bandy Kostowa, został wykonany.

Węgry osiągnęły zwiększenie produkcji przemysłowej w 1948 roku o 27 proc. w porównaniu z poziomem przedwojennym. W 1949 roku przemysł węgierski zwiększał się w szybkim tempie. Średnio produkcja całego przemysłu w 1949 r. wzrosła o 42,4 proc. w porównaniu z 1948 rokiem. Roczny plan produkcji został wypełniony w 108,8 proc. W rezultacie przedterminowego wykonania 3-letniego Planu gospodarczego, rolnictwo węgierskie osiągnęło zasadniczo poziom przedwojenny. Pomyślnie realizuje się dwuletni plan rozwoju gospodarki narodowej w latach 1949-50 w Albanii.

W Rumunii do 1948 r. sabotaż, szkodnictwa, zacięty napór burżuazji, w rękach której jeszcze w znacznym stopniu znajdowały się decydujące pozycje ekonomiczne, dławiły w wielkim stopniu gospodarczy rozwój kraju. Decydujący prze-

łom nastąpił w 1948 r. kiedy została zlikwidowana monarchia, proklamowana republika ludowa, usunięci z rządu agenci imperializmu, rozgromiona narodowo-anarchistyczna klika Maniu, przeprowadzona nacjonalizacja przemysłu i banków.

Przemysł Rumunii zaczął rozwijać się w szybkim tempie. Został przekroczony poziom produkcji 1938 r. w takich dziedzinach, jak produkcja surówki, stali, walcówki, rudy żelaznej, gazu ziemnego, węgla. Wydobycie nafty osiągnęło poziom przedwojenny i przekroczyło poziom 1946 i 1947 roku. Z chwilą przejścia na system gospodarki planowej rozpoczął się gwałtowny wzrost potencjału gospodarczego kraju. Plan narodowy na 1949 rok został wykonany w 108 proc. Ogólna objętość produkcji wzrosła o ponad 40 proc. w porównaniu z 1948 r. Wielkie sukcesy osiągnięto w produkcji towarów masowego użycia.

Sukcesy przy realizacji planów gospodarczych w 1947 — 1948 r. stworzyły realną podstawę do przejścia na planowanie perspektywiczne, na bardziej długie okresy.

W Bułgarii i Czechosłowacji już w 1949 r. rozpoczęło się realizowanie pięcioletnich planów, na Węgrzech w roku 1950. W Polsce zatwierdzono sześcioletni plan rozwoju gospodarczego. W Rumunii opracowuje się plan pięcioletni.

Lenin i Stalin uczą, że bazą materialną socjalizmu, jego fundamentem, jest wielki, ciężki przemysł. Socjalistyczne uprzemysłowienie kraju jest decydującym czynnikiem socjalistycznej przebudowy gospodarki narodowej. Wzmacnia ono pozycję klasy robotniczej jako klasy panującej, kierującej budownictwem socjalizmu.

„Istotna i jedyna baza... mająca na celu stworzenie społeczeństwa socjalistycznego — mówił Lenin — jest jedna i tylko jedna — to wielki przemysł... Bez tego o żadnym socjalistycznym fundamencie naszego życia ekonomicznego nie może być mowy“ [12]). „Centrum industralizacji, jej podstawą — mówił Towarzysz Stalin — jest rozwój przemysłu ciężkiego, (paliwo, metale itp.), rozwój produkcji środków produkcji, rozwój swego własnego budownictwa maszyn“ [13]).

Techniczno-ekonomiczne zacofanie, charakterystyczne w tym lub innym stopniu prawie dla wszystkich krajów demokracji ludowej, z wyjątkiem Czechosłowacji, może zostać zlikwidowane tylko na bazie socjalistycznego uprzemysłowienia. Rozwój ciężkiego przemysłu jest wspólnie z ogólnym uprzemysłowieniem decydującym warunkiem ekonomicznej samodzielności i niepodległości krajów demokracji ludowej w obliczu świata kapitalistycznego, niezawodną bazą ich zdolności obronnej.

Zbudowanie fundamentów socjalistycznej ekonomiki drogą uprzemysłowienia — oto główne ekonomiczne zadanie perspektywicznych planów gospodarczych, z powodzeniem realizowanych we wszystkich krajach demokracji ludowej.

Nauka Lenina - Stalina o budowie socjalistycznego społeczeństwa leży u podstaw całej polityki partii komunistycznych i robotniczych w państwach demokracji ludowej. Polityka ta ma na celu zbudowanie fundamentów socjalistycznej ekonomiki, ograniczenie, wyparcie a następnie likwidację elementów kapitalistycznych i zbudowanie socjalistycznego społeczeństwa.

W krajach demokracji ludowej pomyślnie też odbudowuje się i rozwija rolnictwo.

Wzrost rolnictwa w krajach demokracji ludowej byłby niemożliwy bez przeprowadzenia reformy rolnej, która przekazała ziemię tym, którzy ją uprawiają. Reforma rolna — jest jednym z najważniejszych osiągnięć krajów demokracji ludowej. Reforma zlikwidowała władanie ziemią przez obszarników. Obszarnikom odebrano około 20 milionów ha ziemi ornej. Z tego około 14 milionów otrzymało pracujące chłopstwo, a pozostała część została znacjnalizowana i przekazana do użytku majątkom państwowym. Reforma przyczyniła się do zwiększenia liczby średniorolnych chłopów i doprowadziła do wzrostu produkcji rolnej.

Jednakże większość gospodarstw indywidualnych jest niezdolna do rozszerzenia produkcji i hamuje rozwój rolnictwa. W chwili obecnej ekonomika państw demokracji ludowej opiera się na dwóch podstawach: na państwowym, socjalistycznym przemyśle, rozwijającym się według praw rozszerzonej reprodukcji i na drobnotowarowym gospodarstwie chłopskim, które do rozszerzonej reprodukcji jest niezdolne.

Lenin niejednokrotnie wskazywał na to, że socjalistyczne przeobrażenie gospodarki rolnej jest trudnym i ważnym zadaniem rewolucji, które może być zrealizowane jedynie po ujęciu władzy przez klasę robotniczą. W ZSRR to wielkie zadanie zostało pomyślnie rozwiązane. W krajach demokracji ludowej rozwiązanie go jest życiową koniecznością już obecnie, gdyż gospodarka narodowa — jak uczy towarzysz Stalin — nie może długo się rozwijać na dwóch różnych podstawach. Nie można posuwać naprzód socjalistycznego przemysłu, nie przeobrażając

w sposób zasadniczy gospodarki rolnej, nie przeprowadziwszy jej na drogę wielkiej — kolektywnej produkcji.

Socjalistyczne uprzemysłowienie, realizowane w krajach demokracji ludowej, jest podstawą socjalistycznej reformy drobnego gospodarstwa rolnego. Socjalistyczne uprzemysłowienie kraju stwarza trwałą materialno-techniczną bazę rozwoju wielkich gospodarstw kolektywnych na wsi.

Państwa demokracji ludowej stosują energiczne środki, mające na celu przebudowę gospodarki rolnej. Przeprowadza się mechanizację gospodarki za pomocą rozbudowy sieci państwowych i spółdzielczych stacji maszynowo-traktorowych i warsztatów remontowych, chłopi otrzymują maszyny rolnicze, żywy inwentarz, ziarno siewne i nawozy sztuczne. Państwo organizuje kontraktację trzody i bydła: przy pomocy klasowej polityki cen na produkty rolne zachęca do zwiększenia produkcji rolnej; przeprowadza zróżnicowany system podatkowy, zwalniając biedotę chłopską z płacenia podatków i przerzucając ciężar podatków na elementy kułackie na wsi itd. Ważną rolę spełnia pomoc praktyczna, okazywana gospodarstwom chłopskim przez robotników z przemysłu.

W Bułgarii na przykład do końca 1948 roku zorganizowano 71 stacji maszynowo-technicznych; w chwili obecnej jest ich 95. W jesieni 1949 r. na polach Bułgarii pracowało ponad 6 tys. traktorów. W Rumunii do chwili obecnej zorganizowano 108 SMT, które posiadają 4500 traktorów.

W Polsce w r. 1949 było zorganizowanych 7 tysięcy spółdzielczych stacji maszynowo-traktorowych i punktów maszynowo-traktorowych.

Wielką rolę w reformowaniu gospodarki rolnej odgrywają państwowe gospodarstwa rolne. Stanowią one przykład wzorowych socjalistycznych gospodarstw. W najbliższych latach produkcja tych majątków będzie stanowiła 15—20 proc. całej produkcji ziarna i 7—10 proc. produkcji mięsa. PGR zostały stworzone i w innych krajach demokracji ludowej.

Walkę o socjalistyczny charakter gospodarki rolnej w krajach demokracji ludowej prowadzi się przy pomocy spółdzielni, która jest dla chłopów najbardziej dostępną i zrozumiałą formą zrzeszenia.

Leninowski plan spółdzielczy, rozwinięty przez towarzysza Stalina, leninowsko-stalinowska teoria kolektywizacji rolnictwa wskazuje krajom demokracji ludowej drogę do budowy i zwycięstwa socjalizmu na wsi.

W warunkach kapitalizmu spółdzielczego siłą rzeczy podporządkowana jest prawom rozwoju kapitalistycznego. W warunkach ustroju ludowo-demokratycznego — przy dyktaturze proletariatu, uspołecznieniu podstawowych środków produkcji, przy znacjonalizowaniu przemysłu, banków i transportu — w zasadniczy sposób zmienia się charakter spółdzielczości. Charakter ten ze względu na cel i zadania spółdzielczości staje się socjalistyczny. Jednakże należy zaznaczyć, że charakter spółdzielczości nie zmienia się automatycznie przy ustanowieniu nowego ustroju. Doświadczenie ZSRR wskazuje, że spółdzielczość staje się socjalistyczna tylko w warunkach politycznego, ekonomicznego, kulturalnego i organizacyjnego oddziaływania państwa robotniczego.

Rozwój i umocnienie spółdzielczości rolnej w warunkach demokracji ludowej następuje w ostrej walce klasowej przeciwko elementom kapitalistycznym. Zdecydowana walka przeciwko kułakom jest gwarancją pomyślnego wejścia spółdzielczości na drogę socjalizmu.

Rozwijająca się spółdzielczość znajduje wśród chłopów coraz więcej zwolenników. Staje się ona ważnym czynnikiem w podrywaniu bazy kapitalizmu w rolnictwie, w umacnianiu socjalistycznego sposobu produkcji, w rozszerzaniu socjalistycznych stosunków produkcji w dziedzinie produkcji rolnej.

Spółdzielcza wytwórczość w krajach demokracji ludowej stawia pierwsze kroki przezwyciężając opór kułactwa. Konkretny obraz rozwoju rolnych spółdzielni wytwórczych w poszczególnych krajach demokracji ludowej przedstawia się następująco:

W Bułgarii w chwili obecnej istnieje 1633 spółdzielni produkcyjnych, które zrzeszają 175 tysięcy gospodarstw chłopskich i uprawiają ponad 600 tysięcy hektarów ziemi. W Albanii w 1949 r. pomyślnie funkcjonowało 58 rolnych arteli, które posiadały około 11,000 hektarów ziemi. W Rumunii łącznie z towarzystwami wspólnej uprawy ziemi, które zrzeszają około 100.000 gospodarstw rolnych, stworzono do 1 maja 1950 r. 176 arteli rolnych. W Polsce istnieje 590 spółdzielni produkcyjnych. Z nich 345 założono na podstawie ustawy, podobnej zasadniczo do ustawy o rolnych artelach w ZSRR, 192 spółdzielnie produkcyjne istnieją na zasadach

tak zwanego drugiego typu. Dochód rozdziela się w nich nie tylko według przepracowanych dni, lecz i według ilości wniesionej ziemi. Pozostałe 53 spółdzielnie są zrzeszeniami wspólnej uprawy ziemi.

W Czechosłowacji w 3 tysiącach wsi założono spółdzielnie rolne. Powstają również pierwsze artele rolnicze, w których dochód rozdziela się tylko według pracy, a tak zwana renta gruntowa została zniesiona. Na Węgrzech istnieje 1760 spółdzielni produkcyjnych różnego typu. Posiadają one 360.000 choldów ziemi (chold — 0,56 hektara). Jednakże w szeregu wypadkach chłopi wstępując do spółdzielni produkcyjnych oddawali tylko część swej ziemi i narzędzi produkcji; na pozostałej zaś ziemi prowadzą oni gospodarkę indywidualną. CK Węgierskiej Partii Pracujących i Rząd starają się zlikwidować tego rodzaju stan i przyśpieszyć rozwój spółdzielni produkcyjnych. Jednocześnie ze spotęgowaniem pracy wychowawczej wśród pracującego chłopstwa wydano w trybie ustawodawczym zarządzenie, w myśl którego członkiem spółdzielni produkcyjnej może być tylko ten, kto oddał spółdzielni całą swą ziemię, oprócz przysługującej mu działki przyzagrodowej, i wszystkie narzędzia produkcji.

Ważnym środkiem propagandy kolektywnych form gospodarki rolnej, przyśpieszającym wzrost spółdzielczości produkcyjnej w krajach demokracji ludowej, są wycieczki delegacji chłopskich do ZSRR. Mają one na celu zapoznanie chłopów z życiem i pracą naszych kołchozów. ZSRR odwiedziły delegacje chłopów Węgier, Polski, Rumunii, Albanii, Czechosłowacji, Bułgarii. Osiągnięcia kołchozów radzieckich są przekonywującym i poglądowym dowodem bezspornej wyższości kolektywnej, socjalistycznej pracy nad pracą indywidualną.

Spółdzielnie produkcyjne, które powstały w krajach demokracji ludowej od pierwszych dni swego istnienia osiągają wyższy poziom wydajności pracy, niż otaczające je gospodarstwa indywidualne. Urodzaj w spółdzielniach produkcyjnych z reguły jest większy o 25—30 proc. od urodzaju w gospodarstwach indywidualnych. Np. w 1949 r. spółdzielnie uzyskały o 20—25 proc. ziarna więcej, niż gospodarstwa indywidualne. W krajach demokracji ludowej w odróżnieniu od ZSRR spółdzielczość produkcyjna na wsi istnieje i rozwija się w warunkach prywatnej własności ziemi. Chłop wstąpiwszy do spółdzielni produkcyjnej nie przestaje być właścicielem tej części ziemi, którą przekazał spółdzielni. Członkowie wielu spółdzielni oprócz dochodów za przepracowane dni uzyskują od spółdzielni dodatkową zapłatę tak zw. rentę gruntową, której wysokość jest zależna od ilości wniesionej do spółdzielni ziemi. Taka sytuacja istnieje np. w Bułgarii, Polsce i na Węgrzech. W tych spółdzielniach produkcyjnych istnieje więc dochód płynący nie z własnej pracy, a z racji posiadania ziemi przed przystąpieniem do spółdzielni. Jednakże należy zaznaczyć, że podstawowa masa czystego dochodu rozdzielana jest według roboczodni.

W Bułgarii chłopi, którzy wstąpili do spółdzielni produkcyjnych, połączyli całą swą ziemię, żywy i martwy inwentarz; do prywatnego użytkowania pozostaje im niewielka działka przyzagrodowa. Całą pracę w spółdzielniach wykonują członkowie spółdzielni wraz ze swymi rodzinami; praca najemna jest niedozwolona. Miarą opłaty za pracę jest dzień roboczy. Ze względu jednak, na istniejącą tam prywatną własność ziemi, czysty dochód, po oddzieleniu funduszu niepodzielnego, zostaje rozdzielony między członków spółdzielni, w stosunku zależnym od przepracowanych roboczodni i wniesionej ziemi. 20—40 proc. czystego dochodu przeznacza się na opłacenie renty gruntowej, 50—70 proc. na opłacenie roboczodni, 10 proc. przeznacza się na fundusz niepodzielny. Mimo jednak posiadania przez członków arteli prawa własności ziemi, którą oddali do użytkowania spółdzielni, jak również wypłaty renty gruntowej, gospodarstwa te nie mają charakteru kapitalistycznego. Bezsprzecznie, zasada podziału dochodów w spółdzielniach tego typu, nie jest zupełnie socjalistyczna, ze względu na to, że obok pracy za przepracowane dni istnieje opłata za ilość oddanej do użytkowania ziemi, lecz nie to określa charakter spółdzielni produkcyjnej. Główną, decydującą cechą spółdzielczości produkcyjnej, rozwijającej się w krajach demokracji ludowej, polega na uspołecznieniu środków produkcji i zjednoczeniu pracy. Zrzeszenie w spółdzielniach wyzwala pracujące chłopstwo od ucisku kułackiego, wzmacnia sojusz klasy robotniczej i chłopstwa, kładzie podstawy do przejścia gospodarki rolnej na drogę socjalistyczną. W spółdzielczości produkcyjnej państw demokracji ludowej mają miejsce indywidualistyczne, a nawet kułackie przeżytki, lecz w miarę wzmacniania spółdzielni będą one likwidowane. Prywatna własność ziemi stwarza niewątpliwie dodatkowe możliwości wzrostu elementów kapitalistycznych na wsi i hamowania rozwoju spółdzielczości produkcyjnej. Tym niemniej w podejściu do kwestii una-

rodowienia całej ziemi konieczna jest wyjątkowa ostrożność. Lenin i Stalin uczą, że nie można przeprowadzać całkowitego unarodowienia ziemi w początkowym etapie rewolucji socjalistycznej, ponieważ chłopi, żyjący uprzednio w ustroju kapitalistycznym żywią wyjątkowo silne, niewolnicze przywiązanie do swego kawałka ziemi. „W większości krajów kapitalistycznych — pisze Lenin w swym początkowym planie też w kwestii agrarnej" dla II Zjazdu Komunistycznej Międzynarodówki — władza proletariacka bynajmniej nie powinna przeprowadzić natychmiastowego, całkowitego zniesienia własności prywatnej i w każdym razie gwarantuje ona, że zarówno drobny, jak średni chłop nie tylko zachowa swą działkę gruntu, lecz również powiększy ją do rozmiarów całego zazwyczaj dzierżywionego przezeń obszaru (zniesienie czynszu dzierżawnego) [14]).

Tow. Stalin w swym przemówieniu o programie Kominternu przestrzegał przed nieuważnymi, nieostrożnymi poczynaniami w kwestii unarodowienia całej ziemi w większości państw kapitalistycznych, gdzie silne są tradycje prywatnej własności ziemi [15]).

Na podstawie wskazówek Lenina i Stalina, w programie Kominternu zostało sformułowane, że w szeregach państw, „gdzie zasada prywatnej własności zdążyła głęboko się zakorzenić wśród szerokich warstw chłopstwa...... nacjonalizację całej ziemi można przeprowadzić jedynie stopniowo, drogą środków przejściowych [16]).

W danym historycznym okresie czasu zachowanie prywatne własności ziemi w krajach demokracji ludowej jest politycznie słuszne, gdyż umacnia ono sojusz klasy robotniczej i pracującego chołpstwa. Przeprowadzenie natychmiastowego unarodowienia całej ziemi, którego żądają w tej chwili „lewackie" elementy, poderwałoby ten trwały sojusz.

Likwidacja prywatnej własności ziemi będzie realizowana stopniowo. Już obecnie prywatna własność ziemi w krajach demokracji ludowej podlega wielkim ograniczeniom (ustawa o posiadaniu maksimum ziemi, ograniczone prawo rozporządzenia ziemią itp.). Następnie będzie ona praktycznie wykorzeniona wskutek rozwoju spółdzielni produkcyjnych. Zmniejszenie, a następnie zlikwidowanie renty gruntowej w myśl decyzji chłopów w spółdzielniach i przejście do rozdziału czystego dochodu spółdzielni tylko na zasadzie roboczodni doprowadzi do likwidacji prywatnej własności ziemi w ramach spółdzielczości produkcyjnej. W Polsce, Rumunii, Albanii i innych krajach tworzone są spółdzielnie produkcyjne typu rolnych arteli, w których w myśl postanowień samych chłopów zniesiono dochód nie pochodzący z pracy i rozdział dochodów następuje tylko na zasadzie wkładu pracy.

Nie można negować socjalistycznego charakteru spółdzielni rolnych w krajach demokracji ludowej na tej jakoby zasadzie, że istnieje w nich renta. Czy można, oceniając charakter spółdzielczości produkcyjnej lub w ogóle spółdzielczości rolnej w krajach demokracji ludowej brać pod uwagę jedynie tak zwaną rentę, to jest osobliwość rozdziału jednej i wcale nie podstawowej części dochodów spółdzielni rolniczych? Naturalnie, że nie.

Zgodnie z głęboko naukową, marksistowską ekonomią polityczną, wiemy, że nie sposób wytwarzania należy uzależniać ze sposobu rozdziału, a odwrotnie sposób rozdziału ze sposobu wytwarzania. Marksizm-leninizm uczy, że wszystkie społeczno-ekonomiczne zjawiska i procesy uwarunkowane są również określonym sposobem produkcji. Na tej podstawie twierdzimy, że charakter spółdzielczej wytwórczości w krajach demokracji ludowej uwarunkowany jest nie cechami rozdziału części dochodu spółdzielni, a podstawą ekonomiczną, politycznym ustrojem państwowym w krajach demokracji ludowej i charakterem stosunków produkcyjnych, panujących w spółdzielniach produkcyjnych. Nie należy zapominać, że podstawową część czystego dochodu rozdziela się według roboczodni.

Niektórzy towarzysze bronią tezy, że w krajach demokracji ludowej spółdzielczość posiada charakter nie socjalistyczny. Spaczają oni podstawową zasadę marksistowsko-leninowskiej ekonomii politycznej opierając charakter, istotę spółdzielni produkcyjnych na sposobie rozdziału jednej tylko części dochodu, zapominając przy tym, że w zasadzie i sposób rozdziału w nich jest socjalistyczny.

Negowanie socjalistycznego charakteru spółdzielni produkcyjnych oznacza próbę zdyskredytowania spółdzielni, jako jednej z podstawowych form socjalistycznego przeobrażenia gospodarki rolnej. Jeżeli jednak spółdzielczość produkcyjna nie jest socjalistyczną, znaczy to, że posiada ona charakter kapitalistyczny, a zatem nie może być drogą do socjalizmu? Podobny pogląd nie ma nic wspólnego z marksizmem-leninizmem. Wiadome jest, że trockiści również starali się w swoim czasie zdyskredytować radzieckie kołchozy, ogłaszając je za burżuazyjną formę

gospodarki. Towarzysz Stalin zdemaskował te antyleninowskie poglądy. Nie bacząc na to, że na pierwszym etapie rozwoju kołchozów sposób rozdziału w nich nie był całkowicie socjalistyczny, gdyż dochód w wielu kołchozach rozdzielano według wniesionych środków produkcji, udziałów, osób w rodzinie, itp., towarzysz Stalin w ślad za Leninem rozpatrywał spółdzielnie rolne, kołchozy, jako jedną z form socjalistycznej gospodarki.

„Czyż nie jest rzeczą jasną — mówił tow. Stalin — że próby niektórych towarzyszy dyskredytowania kołchozów i twierdzenia, że stanowią one burżuazyjną formę gospodarki, pozbawione są wszelkiej podstawy? W 1923 roku nie mieliśmy jeszcze masowego ruchu kołchozowego. Lenin w swej broszurze „O kooperacji" miał na myśli wszystkie rodzaje kooperacji i niższe jej formy (zaopatrywania i zbytu) i wyższe (forma kołchozowa). Co mówił wówczas o kooperacji, o przedsiębiorstwach spółdzielczych? Oto cytata z broszury Lenina „O kooperacji".

„W naszym obecnym ustroju przedsiębiorstwa spółdzielcze różnią się od przedsiębiorstw prywatno-kapitalistycznych, jako przedsiębiorstwa kolektywne, ale nie różnią się od przedsiębiorstw socjalistycznych, skoro ziemia, na której są zbudowane oraz środki produkcji należą do państwa, to jest do klasy robotniczej". (Dzieła wybrane t. II str. 989).

A więc Lenin rozpatrując przedsiębiorstwa spółdzielcze nie same w sobie, lecz w związku z naszym obecnym ustrojem, w związku z tym, że funkcjonują one na ziemi należącej do państwa, w kraju, w którym środki produkcji należą do państwa, i rozpatrując je w taki sposób Lenin twierdzi, że przedsiębiorstwa spółdzielcze nie różnią się od przedsiębiorstw socjalistycznych.

Tak mówi Lenin o przedsiębiorstwach spółdzielczych w ogóle.

Czy nie jest rzeczą jasną, że z tym większą słusznością można powiedzieć to samo o kołchozach naszego okresu?

To, między innymi, tłumaczy właśnie, dlaczego Lenin uważa „zwykły wzrost spółdzielczości" w naszych warunkach za „identyczny ze wzrostem socjalizmu" [17]).

Dyktatura proletariatu w krajach demokracji ludowej realizuje program budowy społeczeństwa socjalistycznego kierując się nauką Lenina — Stalina, opierając się na pomocy ZSRR i wszechstronnie wykorzystując jego historyczne doświadczenie.

Ważnym zadaniem w realizacji programu socjalistycznego budownictwa jest socjalistyczna przebudowa gospodarki rolnej. Spółdzielczość rolna jest w warunkach krajów demokracji ludowej ważną dźwignią państwa w socjalistycznej przebudowie gospodarki rolnej. Biedniacy są trwałym oparciem proletariatu, średniacy — jego sojusznikiem, a kułacy jego śmiertelnym wrogiem. Troszcząc się ze wszystkich sił o biedne chłopstwo, opierając się na nim, klasa robotnicza nieustannie wzmacnia sojusz z milionowymi masami średniaków. Okazuje im ona pomoc i wciąga ich w dzieło budowy socjalizmu. „Lewacki" stosunek do średniaków, ignorowanie ich interesów, może doprowadzić do osłabienia sojuszu klasy robotniczej z chłopstwem, przynieść sprawie socjalizmu szkodę nie do naprawienia. Oto dlaczego partie robotnicze i komunistyczne w krajach demokracji ludowej, wierne nauce Lenina i Stalina umacniają sojusz klasy robotniczej z chłopami średniakami i prowadzą zażartą i nieustępliwą walkę nie tylko z prawymi oportunistami, lecz i z „lewackimi" odchyleńcami. Kierując się nauką marksistowsko-leninowską o budowie socjalizmu i o walce klasowej w przejściowym okresie, stosując doświadczenie budowy socjalizmu w ZSRR, państwa demokracji ludowej osiągają nowe sukcesy w zrzeszeniu chłopstwa w spółdzielniach produkcyjnych, tworzą podstawy likwidacji elementów kapitalistycznych i w mieście i na wsi.

*

Wielkie osiągnięcia gospodarki narodowej w państwach demokracji ludowej zostały uwarunkowane patriotycznym zapałem klasy robotniczej i wszystkich pracujących. Zapał ten przejawia się w rozwijaniu socjalistycznego współzawodnictwa pracy, świadczącego o rodzeniu się nowego stosunku do pracy. Masowe socjalistyczne współzawodnictwo sprzyja szybkiemu rozwojowi siły wytwórczej, wypełnieniu i przekroczeniu planów.

W rezultacie zasadniczych przemian społeczno-ekonomicznych, szybkiego rozwoju przemysłu i rolnictwa, znacznie wzrósł poziom życia mas pracujących w krajach demokracji ludowej. Jednym z ważniejszych wskaźników tego stanu jest zupełna likwidacja bezrobocia. We wszystkich krajach demokracji ludowej systematycznie rosną realne płace pracowników. Ludowo-demokratyczne republiki wy-

datkują wielkie sumy na ochronę zdrowia, oświatę pracowników i ubezpieczenia społeczne. W budżecie ludowo-demokratycznej Czechosłowacji, w roku 1949 wydatki w dziedzinie ubezpieczeń społecznych wzrosły o 1,6 miliarda koron w porównaniu z 1948 r., w dziedzinie ochrony zdrowia — o 3,8 miliarda koron, w dziedzinie oświaty — o 1,5 miliarda koron itd.

Wielkie znaczenie dla podniesienia stopy życiowej mas pracujących posiada stopniowa likwidacja systemu kartkowego, przejście do normalnych obrotów towarowych, polityka podatkowa państwa ludowo-demokratycznego. Polityka ta ochrania interesy pracujących i stosuje szereg ulg w stosunku do nisko opłacanych robotników i urzędników, jak również i chłopów małorolnych. Stopa życiowa klasy robotniczej, w związku z dalszym rozwojem gospodarki narodowej i wzrostem wydajności pracy, będzie stale wzrastać. Reforma rolna, rozwój rolnictwa i ogólny wzrost gospodarki narodowej znacznie wpłynęły na polepszenie sytuacji pracującego chłopstwa. Jednakże dalszy wzrost ich poziomu życia jest możliwy tylko w rezultacie wzmocnienia i rozwoju socjalizmu na wsi, stałego przechodzenia pracującego chłopstwa na drogę wielkiego socjalistycznego gospodarstwa rolnego i wypierania elementów kapitalistycznych.

Nauka marksizmu-leninizmu i wielkie doświadczenie budownictwa socjalizmu w ZSRR wskazują masom pracującym krajów demokracji ludowej słuszną drogę do zwycięstwa socjalizmu. Narody Polski, Bułgarii, Czechosłowacji, Węgier, Rumunii i Albanii z klasą robotniczą i jej awangardą — komunistycznymi i zjednoczonymi partiami robotniczymi — na czele, łamiąc wściekły opór wrogów klasowych, opierając się o braterską pomoc wielkiego państwa socjalistycznego — ZSRR, pewnie dążą do socjalizmu.

---

1) J. Stalin—„O podstawach leninizmu", str. 65, wyd. „Książka i Wiedza", 1949.
2) Lenin, Dzieła wybrane, t. II, str. 179—180, wyd. 1948 r.
3) W. I. Lenin, Dzieła, t. 23, str. 58, wyd. 4-te.
4) jak wyżej, t. 25, str. 340.
5) J. Stalin, Zagadnienia leninizmu, str. 150, wyd. „Książka", 1947 r.
6) Głos Ludu nr 73(461) z dnia 14.III.1946 r.
7) Trybuna Ludu nr 329(342), 29.XI.1949 r.
8) Lenin. Dzieła Wybrane w dwunastu tomach, t. VII, str. 408, Wydawnictwo Literatury w Językach Obcych, 1941.
9) J. W. Stalin, Dzieła, t. 11, str. 145.
10) J. W. Stalin, Dzieła, t. 10, str. 326.
11) W. I. Lenin, Dzieła Wybrane w 12 tomach, Wyd. Literatury w Jęz. Obc., str. 413 tom VII.
12) W. I. Lenin, Dzieła, tom XXVI, str. 390—391, 3 wydanie.
13) J. W. Stalin, Dzieła, tom 8, str. 120.
14) W. I. Lenin, Dzieła Wybrane, Wyd. w jęz. obc., tom II, str. 762.
15) Porównaj J. W. Stalin, Dzieła tom 11, str. 149—150.
16) Program i Statut Międzynarodówki Komunistycznej, str. 56—57, 1933.
17) J. W. Stalin, Zagadnienia leninizmu, „Książka" W-wa, 1948 r., str. 268—269.